

ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

УДК 336.71

Оцінка показників структури банківської системи України

Бездітко Ю.М.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Херсонського національного технічного університету

Соїн А.В.

студент
Херсонського національного технічного університету

У статті розглянуто динаміку кількісних показників розвитку комерційних банків в Україні та їх відокремлених структурних підрозділів, а також проведено аналіз динаміки кількості комерційних банків залежно від наявності у них структурних підрозділів.

Ключові слова: комерційний банк, відокремлений структурний підрозділ, динаміка кількості банків, структура відокремлених підрозділів.

Бездітко Ю.М., Соїн А.В. ОЦЕНКА ПОКАЗАТЕЛЕЙ СТРУКТУРЫ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ

В статье рассмотрена динамика количественных показателей развития коммерческих банков в Украине и их обособленных структурных подразделений, а также проведен анализ динамики количества коммерческих банков в зависимости от наличия у них структурных подразделений.

Ключевые слова: коммерческий банк, обособленное структурное подразделение, динамика количества банков, структура обособленных подразделений.

Bezdetko Yu.M., Soin A.V. EVALUATION OF THE STRUCTURE INDICATORS OF THE UKRAINIAN BANKING SYSTEM

In the article the dynamics of quantitative indicators of development of commercial banks in Ukraine and their separate structural subdivisions is considered, as well as an analysis of the dynamics of the number of commercial banks depending on the availability of their structural subdivisions.

Keywords: commercial bank, separate structural subdivision, dynamics of banks, structure of separate subdivisions.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Все більш вагоме місце в процесі децентралізації регіонів України набуває забезпечення динамічного розвитку економіки громад, яке, своєю чергою, можливе лише за умови достатньої кількості фінансових ресурсів у регіоні.

В умовах нерозвиненості інфраструктури фінансового ринку в Україні, об'єктивно сформованої банкоцентричної моделі фінансової системи важливе місце займає раціональне розміщення комерційних банків та їх структурних підрозділів по території країни, оскільки саме вони й є тими суб'єктами, які можуть забезпечити окремі території пакетом фінансових послуг щодо оперативного розміщення тимчасово вільних фінансових ресур-

сів економічних суб'єктів, забезпечення їх у необхідних обсягах фінансовими ресурсами, розрахунково-касовим обслуговуванням та іншими банківськими послугами на фінансових ринках.

Ураховуючи перманентне реформування банківської системи України, яке було особливо масштабним в останні чотири роки, важливим є дослідження стану динаміки та структури відокремлених структурних підрозділів банківських установ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним та практичним аспектам розвитку та функціонування мережі структурних підрозділів банківської системи України приділяється значна увага в наукових працях вітчизняних та зарубіжних учених, зокрема

В.А. Сидоренка, В.В. Гончаренка, Т.В. Челомбітька, І.Б. Чернявського, О.О. Іщенко, С. Гундета, Г.Д. Шермана та ін.

Водночас актуальним завданням сучасної науки і практики залишається оцінка динаміки розвитку мережі вітчизняних комерційних банків та їх структурних підрозділів на території України, а також виявлення чинників, які впливають на ці процеси.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є оцінка динаміки кількісних та якісних показників комерційних банків залежно від наявності у них структурних підрозділів, та виявлення факторів, які впливають на ці процеси.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування розгалуженої мережі структурних підрозділів комерційних банків на території України є об'єктивним процесом, кількісні та якісні показники якого зумовлені низкою факторів із різноспрямованим характером дії. Як правило, науковцями виділяються такі чинники, які впливають на мету відкриття комерційними банками територіальних структур:

- збільшення розмірів своїх пасивів за рахунок пошуку нових джерел коштів;
- підвищення прибутковості за рахунок використання міжрегіональних диспропорцій у рівні процентних ставок;
- пошук нових об'єктів вкладень або розширення доступу до фінансових інструментів і нових сегментів ринку;
- спеціалізація на специфічних видах операцій (валютних операціях, операціях із цінними паперами, вексельному кредитуванні, організації міжбанківських розрахунків, клірингу, обслуговуванні населення тощо);
- ефективне співробітництво з крупними клієнтами, що мають стійкі виробничі або фінансові зв'язки з іншими регіонами;
- поліпшення позитивного іміджу банку як у наявних клієнтів, так і потенційних [1].

За даними Національного банку України [2], станом на початок 2018 р. в Україні функціонувало 82 комерційних банки, які мали 9 489 територіальних структурних підрозділів (табл. 1). Як видно з розрахунків, приведених у таблиці, незважаючи на досить значне зменшення кількості банків (зі 190 банків станом на 01.01.2010 до 82 банків станом на 01.01.2018, тобто у 2,317 рази) та їх структурних підрозділів (із 22 974 підрозділів станом на 01.01.2009 до 9 489 підрозділів станом на 01.01.2018, тобто у 2,421 рази), за досліджуваний період кількість структурних підрозділів у розрахунку на один банк коливалася від

124 станом на 01.01.2009 до 101 структурного підрозділу станом на 01.01.2016, тобто коливання становило 122,8%.

У цілому, незважаючи на зміни чисельності комерційних банків та їхніх структурних підрозділів, кількість структурних підрозділів у розрахунку на один банк за досліджуваний період майже не змінилася: якщо станом на 01.01.2008 їх кількість становила 117 одиниць, то станом на 01.01.2018 – 116 одиниць.

Динаміка зміни кількості структурних підрозділів на один банк і відповідна динаміка кількості банків та кількості їх структурних підрозділів мали в окремі періоди як однаковий, так і різноспрямований характер. Зокрема, у 2008 та 2011 рр. порівняно з попереднім періодом зросла як кількість банків, так і кількість їхніх структурних підрозділів, відповідно зросла і кількість структурних підрозділів на один банк. У 2009 та 2013 рр. порівняно з попереднім періодом кількість банків зростала за зменшення кількості регіональних структурних підрозділів, що призвело до зниження кількості структурних підрозділів у розрахунку на один банк. У 2010, 2016 та 2017 рр. зменшувалася як кількість банків, так і структурних підрозділів. Однак за рахунок того, що темпи зниження кількості банків випереджали темпи зниження кількості структурних підрозділів, кількість структурних підрозділів у розрахунку на один банк збільшувалася. Така динаміка призвела до того, що на початок і кінець досліджуваного періоду кількість структурних підрозділів на один банк практично не змінилася.

Важливо відзначити, що у цілому по Україні за досліджуваний період кількість населення, яке припадає на один структурний підрозділ банку, постійно зростала: із 2,2 тис. осіб на початок 2008 р. до 4 47 тис. осіб на початок 2018 р.

Дослідження динаміки кількості банків залежно від наявності у них структурних підрозділів (табл. 2) показує, що за досліджуваний період найбільш суттєво зменшилася кількість банків, які не мали регіональних структурних підрозділів: із 29 банків на початок 2008 р. до 10 банків на початок 2018 р., або у 2,9 рази. За цей же період кількість банків, які мали більше 500 регіональних структур, знизилася із семи до трьох банків, або у 2,333 рази, кількість банків, які мали до 10 регіональних підрозділів, зменшилася із 44 до 21 банку, або у 2,095 рази, кількість банків, які мали від 10 до 100 регіональних підрозділів та від 100 до 500 регіональних під-

Таблиця 1
Динаміка кількості банків, їхніх структурних підрозділів та населення в Україні за 2007–2017 рр.

	01.01. 2008	01.01. 2009	01.01. 2010	01.01. 2011	01.01. 2012	01.01. 2013	01.01. 2014	01.01. 2015	01.01. 2016	01.01. 2017	01.01. 2018
Кількість діючих банків, од.	180	186	190	171	175	174	180	146	117	96	82
Динаміка кількості банків, % до попереднього року		103,3	102,2	90,0	102,3	99,4	103,4	81,1	80,1	82,1	85,4
Кількість структурних підрозділів діючих банків, од.	21089	22974	20777	19449	20257	19632	19290	15082	11871	10316	9489
Динаміка кількості структурних підрозділів, % до попереднього року		108,9	90,4	93,6	104,2	96,9	98,3	78,2	78,7	86,9	92,0
Кількість структурних підрозділів на 1 банк, од.	117	124	109	114	116	113	107	103	101	107	116
Динаміка кількості структурних підрозділів на 1 банк, % до попереднього року		105,4	88,5	104,0	101,8	97,5	95,0	96,4	98,2	105,9	107,7
Населення України, тис. осіб	46373	46144	45963	45779	45634	45553	45426	42929	42761	42584	42386
Динаміка кількості населення, %		99,5	99,6	99,6	99,7	99,8	99,7	94,5	99,6	99,6	99,5
Кількість населення на 1 структурний підрозділ, тис. осіб	2,20	2,01	2,21	2,35	2,25	2,32	2,35	2,85	3,60	4,13	4,47
Динаміка кількості населення на 1 структурний підрозділ, %		91,3	110,1	106,4	95,7	103,0	101,5	120,9	126,6	114,6	108,2

Джерело: розраховано автором за даними [3]

Таблиця 2
Кількісні показники комерційних банків залежно від наявності у них відокремлених структурних підрозділів за 2007–2017 рр.

	01.01. 2008	01.01. 2009	01.01. 2010	01.01. 2011	01.01. 2012	01.01. 2013	01.01. 2014	01.01. 2015	01.01. 2016	01.01. 2017	01.01. 2018
Кількість філій діючих банків, од.	21089	22974	20777	19449	20257	19632	19290	15082	11871	10316	9489
Кількість діючих банків, од.	180	186	190	171	175	174	180	146	117	96	82
Кількість структурних підрозділів на 1 банк, од.	117	124	109	114	116	113	107	103	101	107	116
Кількість банків, які не мали філій	29	27	30	19	18	17	22	22	16	12	10
Кількість банків, які мали до 10 філій включно	44	39	51	47	45	45	47	39	38	25	21
Кількість банків, які мали від 10 до 100 філій включно	75	85	78	74	78	80	78	55	44	45	36
Кількість банків, які мали від 100 до 500 філій включно	25	28	24	27	29	27	28	25	16	11	12
Кількість банків, які мали більше 500 філій	7	7	7	4	5	5	5	3	3	3	3

Джерело: складено автором за даними [2]

розділів, зменшилася відповідно із 75 до 36 та із 25 до 12, або у 2,083 рази.

Більш детальний аналіз динаміки кількості комерційних банків залежно від наявності у них структурних підрозділів, проведений за даними офіційного сайту Національного банку України [2], показує, що зменшення кількості банків, які мали більше 500 структурних підрозділів, переважно пов'язане зі зменшенням у них кількості цих відокремлених структурних підрозділів.

Зокрема, «Промінвестбанк» станом на 01.01.2008 мав 880 структурних підрозділів, а на початок 2018 р. – тільки 56, «Укрсиббанк» на початок 2008 р. мав 1 005 відокремлених структурних підрозділів, а на початок 2018 р. – 325, «Правекс банк» на початок 2008 р. мав 561 структурний підрозділ, а на початок 2018 р. – 52. Банк «Надра», який на початок 2008 р. мав 683 відокремлених структурних підрозділи, у 2014 р. був ліквідований.

Нині діючі великі структурні комерційні банки теж суттєво скоротили кількість відокремлених структурних підрозділів. Зокрема, «Ощадбанк» скоротив кількість підрозділів із 6 136 одиниць на початок 2008 р. до 3 205 на початок 2018 р., «ПриватБанк» скоротив кількість підрозділів із 2 768 одиниць на початок 2008 р. до 2 243 одиниць, «Райффайзен банк Аваль» – із 1 186 структурних підрозділів на початок 2008 р. до 503 підрозділів на початок 2018 р.

Таким чином, від загальної кількості банків із кількістю структурних підрозділів більше 500 одиниць станом на 01.01.2008 один банк, або 14,3%, було ліквідовано, інші шість банків зменшили кількість структурних підрозділів, із них у двох банків кількість філій стала менше 100.

Серед комерційних банків із кількістю структурних підрозділів від 100 до 500 за досліджуваний період із 25 банків, які були діючими станом на 01.01.2008, було ліквідовано 14, або 56%, зменшили кількість підрозділів, але залишилися у межах діапазону, сім банків, або 28%, збільшили кількість структурних підрозділів чотири банки, або 16%.

Серед 75 комерційних банків із кількістю відокремлених підрозділів від 10 до 100 станом на початок досліджуваного періоду було ліквідовано 50 банків, або 66,7%, зменшили кількість структурних підрозділів і перейшли в інший діапазон шість банків, або 8%, залишилися в даному діапазоні 19 банків, або 25,3%, з яких 10 банків, або 13,3% збільшили кількість структурних підрозділів. Таким чином,

із 36 банків станом на 01.01.2018 із кількістю структурних підрозділів від 10 до 100 19 банків залишилися із початку досліджуваного періоду, із інших 17 банків шість банків перейшли із вищого діапазону, а 11 банків збільшили кількість структурних підрозділів і увійшли у цей діапазон.

Із 44 банків, які станом на початок 2008 р. мали до 10 структурних підрозділів, було ліквідовано 33 банки, або 75%, вісім банків, або 18,2%, залишилися у даному діапазоні, а три банки, або 6,8%, збільшили кількість структурних підрозділів і перейшли у вищий діапазон. Банків, які б мали структурні підрозділи, а потім їх позбулися, за досліджуваний період не було.

Із 29 банків, які на початок досліджуваного періоду не мали структурних підрозділів, до початку 2018 р. було ліквідовано 16, або 55,2%, дев'ять банків, або 31%, у процесі подальшої діяльності відкрили відокремлені структурні підрозділи, а чотири банки залишилися без підрозділів.

Таким чином, станом на 01.01.2008 в Україні було 180 діючих банків, до 01.01.2018, тобто за десять років, 115 банків, або 63,9%, було ліквідовано. За цей же період було створено 34 нових банки, з яких 17 залишаються діючими, і 17 банків за цей же період було ліквідовано.

Проведений аналіз показує, що за досліджуваний період найбільш стійкими до ліквідації були великі системні банки із кількістю відокремлених структурних підрозділів більше 500. Деяко гірший показник стійкості, але вищий, ніж у середньому по Україні, показали банки із кількістю відокремлених структурних підрозділів від 100 до 500, і, як не дивно, банки, які взагалі не мали структурних підрозділів.

Водночас за досліджуваний період 31% банків, які не мали структурних підрозділів, розширили свою діяльність і створили відокремлені структурні підрозділи, тоді як великі системні банки і банки з кількістю структурних підрозділів від 100 до 500 значно скоротили кількість своїх структурних підрозділів.

Висновки з цього дослідження. Отже, незважаючи на стрімку динаміку зменшення кількості комерційних банків та їх відокремлених структурних підрозділів в Україні, кількість структурних підрозділів у розрахунку на один комерційний банк за досліджуваний період залишилася майже без змін. При цьому кількість населення, яке припадає на один структурний підрозділ, зросла із 2,2 тис. осіб на початок 2008 р. до 4,47 тис. осіб на початок 2018 р.

Проведені розрахунки показують, що найбільш стійкими до ліквідації були великі системні банки із кількістю відокремлених структурних підрозділів більше 500, банки з кількістю відокремлених структурних підрозділів від 100 до 500 та банки, які взагалі не мали структурних підрозділів.

Найбільш динамічно створювали відокремлені структурні підрозділи банки, які на початок досліджуваного періоду не мали структурних підрозділів, тоді як великі системні банки і банки з кількістю структурних підрозділів від 100 до 500 значно скоротили кількість своїх підрозділів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Якимова А.М., Дил Д.О. Розміщення філій банківських установ на території України. Інвестиції: практика та досвід. 2010. № 22. С. 39–43. URL: <http://www.investplan.com.ua/index.php?op=1&z=882&i=8>.
2. Динаміка кількості діючих структурних підрозділів банків України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article;jsessionid=F5AED01FA857EBE44D9A11B9F6AA092B?art_id=34.
3. Чисельність населення в Україні. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

REFERENCES:

1. Yakimova A.M. Location of banking institutions branches on the territory of Ukraine /A.M. Yakimova, D.O. Dil // Investments: Practice and Experience No. 22/2010, pp. 39-43. [Electronic resource] Access mode: <http://www.investplan.com.ua/index.php?op=1&z=882&i=8>
2. Dynamics of the number of operating structural subdivisions of Ukrainian banks. [Electronic resource] The official website of the National Bank of Ukraine. Access mode: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article;jsessionid=F5AED01FA857EBE44D9A11B9F6AA092B?art_id=34
3. Population in Ukraine. Official site of the State Statistics Service of Ukraine. [Electronic resource] Access mode: <http://www.ukrstat.gov.ua/>